

VÁLSÁGKOMMUNIKÁCIÓS STRATÉGIÁK A MAGYAR KÖZPOLITIKA-ALKOTÁSBAN

Miniszterelnöki beszédek a koronavírus első két évében

Pokorny Zsanett

(TK Politikatudományi Intézet, ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet)

Barczikay Tamás

(TK Politikatudományi Intézet)

Bucholcz Panna

(ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet)

A tanulmány beérkezett: 2022. május 30., opponálás: 2022. július 5–19., véglegesítés: 2022. október 21.

ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunk Orbán Viktor miniszterelnök válságkommunikációs stratégiáit vizsgálja a koronavírus első két évében. A Kossuth rádió „Jó reggelt, Magyarország!” című műsorban elhangzott péntek reggeli interjúk, valamint a parlamenti felszólalások alapján a kommunikáció közpolitikai tartalmát, illetve a kiemelt ügyek kiválasztási logikáját is vizsgáljuk. Eredményeink alapján ugyanis a pandémia idején elhangzott beszédek már nem elsősorban a kormány napirendjéről érkező közpolitikai prioritások kiemelésére szolgáltak, sokkal inkább a koronavírusra adott kormányzati válaszok bemutatásának váltak kiemelt fórumaivá. A kormány más közpolitikákhoz kapcsolódó preferenciái emiatt a miniszterelnöki beszédekben háttérbe kerültek, szerepük azonban továbbra sem volt elhanyagolható. Számításaink ugyanis arra utalnak, hogy a kormányfő a súlyosbodó járványhelyzet idején gyakorta fordult más szakpolitikákkal összefüggő kérdések, különösképp az Európai Unióval kapcsolatos ügyek felé válságkommunikációjának felépítése során.

Kulcsszavak: koronavírus ■ közpolitika-alkotás ■ miniszterelnöki
beszédek ■ válságkommunikáció

Tanulmányunk Orbán Viktor miniszterelnök válságkommunikációs stratégiáit (Coombs–Holladay, 2011; Sellnow–Seeger, 2021) vizsgálja a pandémia első két évében. Kutatásunkban a kormányfői beszédekkel foglalkozunk, amelyek, mint „a működési zavar (válság) leküzdését szolgáló információk továbbításának” (Kővágó, 1996: 7.) eszközei a vírus megjelenését követően kiemelt helyet foglaltak el a kormányzati válságkezelésben. A miniszterelnöki kommu-

nikáció azonban már a koronavírus megjelenése előtt is fontos szerepet töltött be a magyar politikai folyamatokban, több okból. Egyfelől, Orbán Viktor retorikai eszközök (Szabó, 2020), valamint a beszédekbe emelt közpolitikai ügyek (Metz, 2017) segítségével számos politikai kérdésben fektette le a kormány álláspontját, vagy határolta le a Fidesz belpolitikai és nemzetközi szereplőkkel való viszonyát. A beszédek jellemzően a kormány napirendjéről érkező ügyek köré épültek, más, szereplők által tematizált kérdések meglehetősen ritkán tudták elvonni a miniszterelnök figyelmét. Ezek az üzenetek pedig rövid időn belül váltak a magyar közpolitika-alkotás meghatározó tényezőivé is, így például a média, a közvélemény vagy a törvényhozás napirendjén is kiemelt pozíciót vettek fel (Pokorny–Sághy, 2021).

A pandémia azonban új helyzetet teremtett a magyar közpolitika-alkotásban. Egyfelől, ahogyan Illés Gábor, Körösi András és Gyulai Attila (2020) fogalmazott, a miniszterelnöki kommunikáció a 2015-ben berobbant menekültválsághoz hasonlóan a járvány endogenizálására, tehát arra törekedett, hogy a külső közpolitikai sokként (Jones–Baumgartner, 2005) érkező egészségügyi krízist a politikai ellenfelek elleni játszmák terepévé formálja át, többek között a nemzetközi elitiek elleni harc tematizálása vagy a vezető heriozálása révén.

A koronavírus azonban a kormányfői beszédek közpolitikai tartalmát is befolyásolhatta. Orbán Viktor ugyanis a válság okozta külső sokk hatására reaktív szerepbe kényszerült, így feltételezhető, hogy a magyar napirendek uralása érdekében, valamint, hogy az általa tematizált ügyekre irányítsa a közvélemény figyelmét, válságkommunikációja egy több lábbon álló stratégiára épült. Ennek első lába a kommunikáció intenzitásához kapcsolódik. Előzetes várakozásaink szerint ugyanis a kormányzati válságkezelés sikereinek kiemelését, valamint a kormányfő számára fontos ügyek felszínén tartását egyfelől a beszédek gyakoriságának növelése szolgálta, amelyek száma *így* a Covid–19 berobbanásakor, valamint a járványügyi hullámok idején megnövekedett. A koronavírus azonban a miniszterelnöki kommunikáció közpolitikai tartalmára is hatással bírhatott. Egy súlyosbodó járványhelyzet ugyanis a kormányzati válságkezelés megítélése révén a kormány támogatottságára is kihathat (Christensen–Lægheid, 2020; Bíró–Nagy–Szászi, 2021), így ennek befolyásolása érdekében a közpolitikai tartalom, például a beszédekbe emelt szakpolitikák mennyisége, más szóval a beszédek megosztottsága is az aktuális járványhelyzethez igazodhatott (Jennings és szerzőtársai, 2011; Green–Pedersen és szerzőtársai, 2018). Feltételezzük tehát, hogy a miniszterelnök a pandémia idején nem kizárólag az egészségpolitikára fókuszált. Figyelmét több közpolitika között is megosztotta, mely a beszédek erős megosztottságát idézte elő. S bár a járványügyi hullámok felfutó szakaszaiban az egészségügyre irányuló figyelem jelentősen megemelkedett, a köztes időszakokban más szakpolitikák is előtérbe kerültek.

Ez utóbbi feltevést a külpolitika esetében figyelhetjük meg, amely az Európai Unióval kapcsolatos ügyek hangsúlyozása révén már a koronavírus meg-

jelenése előtt meghatározó pozíciót szerzett a beszédekben. Illés, Körösényi és Gyulai (2020) fent idézett tanulmánya szerint pedig e stratégia a pandémia első két évében is visszaköszönt, a járvány endogenizálásának kiemelt eszközeként a miniszterelnök ugyanis gyakorta húzta alá a nemzetközi elitek (és elsősorban az EU) elleni harc jelentőségét. A külpolitika kiemelkedése így a közpolitika-alkotáson túlmutató politikai célokat is szolgált, amelyet az Európai Unióval kapcsolatos kérdések előtérbe kerülése is alátámaszthat. E feltevést a válságkezelés zászlóshajója, az oltási program esetében is megvizsgáltuk. Előzetes várakozásaink szerint ugyanis a készleten lévő oltások, valamint a beoltottak számának növekedésével az oltással kapcsolatos kérdések is előtérbe kerültek, ennek keretein belül a miniszterelnök az Európai Unióhoz köthető ügyekre is *figyelmet fordított*.

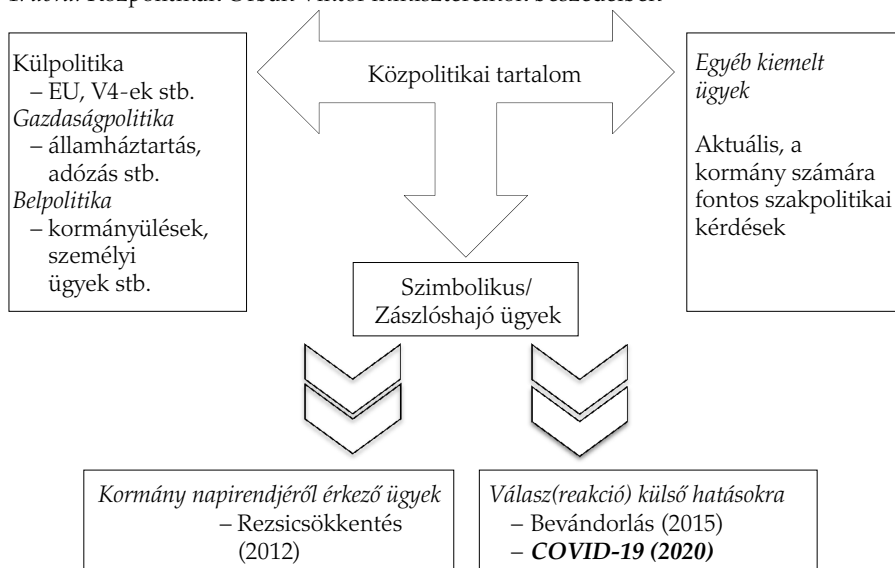
A beszédek intenzitásának változásai, valamint a közpolitikai tartalom átalakulása tehát fontos stratégiai eszközt jelentett a kormányfőnek, hogy a magyar közpolitika-alkotásban betöltött domináns szerepét a pandémia idején is megőrizze. Egyfelől, Orbán a beszédekben tárgyalt ügyek jelentőségét megszólalásainak gyakorisága révén erősíthette fel – a parlamentben például meglehetősen ritkán, csak a legfontosabb pillanatokban szólalt fel, a Kossuth rádióknak adott interjúk számában is a válsághelyzet súlyosbodása idején feltételezünk emelkedést. Másfelől, valószínűsíthető, hogy a miniszterelnök a korábbi években tematizált ügyeket gyakorta kötötte össze a koronavírushoz kapcsolódó kérdésekkel, amely azok felszínén tartását, valamint a számára kellemetlen ügyek vagy a kudarcok háttérbe szorítását segíthette. Feltevéseinket a pandémia első két évében, a 2020. március 1. és 2021. december 31. közötti időszakban vizsgáljuk.

A tanulmány az alábbiak mentén épül fel. Az elméleti szakasz a miniszterelnök válságkommunikációját vizsgálja, valamint kísérletet tesz arra is, hogy azt a kormányfő elmúlt évtizedben kidolgozott közpolitikai-kommunikációs stratégiájában is elhelyezze. A második részben a beszédek elemzésére kerül sor. Feltevéseinket a Hungarian Comparative Agendas Project (CAP) által felépített, „Miniszterelnöki beszédek” című adattábla segítségével figyeljük meg. Itt a miniszterelnök parlamenti felszólalásaira, valamint a Kossuth rádióknak adott heti interjúkra fókuszálunk. Míg ez előbbit a szakirodalom a kormány napirendjének egyik legfontosabb indikátoraként vizsgálja (Baumgartner–Breunig–Grossman, 2019), utóbbi lényegében az egyetlen olyan fórum, ahol Orbán Viktor rendszeresen beszél a kormány munkájáról. Az adatokat leíró statisztikák, megosztottságot vizsgáló számítások, valamint egy közpolitikai szótár segítségével elemezzük, az egészségügyi válsághelyzet változásait pedig az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ (European Centre for Disease Prevention and Control, ECDC) által közölt hivatalos statisztikák mentén figyeljük meg. Eredményeink alapján a miniszterelnök a beszédek helyét és idejét, valamint azok közpolitikai felépítését is az aktuális járványhelyzethez igazította. Tanulmányunk zárásaként az eredmények összefoglalására kerül sor.

SZAKPOLITIKÁK A MINISZTERELNÖKI BESZÉDEKBEN

A pandémia első évei új helyzetet teremtettek a magyar közpolitika-alkotásban. A korábban ismeretlen Covid-19 egyrészt az egészségügyi ellátórendszert tette próbára, de a gazdasági és a társadalmi alrendszerekben, különösképpen a munkaerőpiac területén, valamint a szolgáltató szektorban is súlyos nyomokat hagyott (Posgay és szerzőtársai, 2020). A vírussal szembeni védekezés, valamint a társadalmi és a gazdasági károk enyhítésére tett kísérletek így már közvetlenül a koronavírus megjelenése után a legfontosabb szakpolitikai problémákká léptek elő. A kormány azonban az új válsághelyzetben sem hagyhatta figyelmen kívül saját politikai célkitűzéseit – dominálni a magyar politikai napirendeket, s az általa tematizált ügyekre irányítani a közvélemény figyelmét. E kettős célkitűzés teljesítésében pedig a miniszterelnök vállalt kulcsszerepet (a miniszterelnök napirend-alkotásban betöltött szerepéről lásd még Baumgartner–Breunig–Grossman, 2019).

1. ábra. Közpolitikák Orbán Viktor miniszterelnök beszédeiben

Forrás: A szerzők saját készítésű ábrája a Hungarian Comparative Agendas Project „Miniszterelnöki beszédek” című adatbázisa alapján.

Jegyzet: Az ábra felépítése során a 2010–2018 közötti parlamenti felszólalásokat, valamint az egyéb kiemelt fórumokon (például Évértékelők alkalmával) elmondott beszédeket figyeltük meg (lásd még Sebők–Boda, 2021).

2010 után a kormányfői beszédek kiemelt szerepet töltek be a közpolitika-alkotás folyamataiban. Az itt aláhúzott szakpolitikai ügyek ugyanis más napirendeken, többek között a törvényhozásban, a médiában vagy a közvéleményben is domináns pozíciót vettek fel (Pokorny–Sághy, 2021). Kiemelt szerepükhöz mérten, a kormányfői beszédek közpolitikai felépítése az elmúlt tizenkét évben szisztematikus logikát követett (1. ábra).

Az ábra a miniszterelnök 2010 után elhangzott beszédeinek közpolitikai felépítését mutatja. Tanúsága szerint a kormányfői beszédekben említett szakpolitikák az elmúlt tizenkét évben három fő csoportra oszthatók. Egyfelől Orbán Viktor megszólalásai alkalmával (kevés kivételtől eltekintve, így például, ha valamilyen tematikus rendezvényen vesz részt) rendszerint kitér az aktuális külpolitikai, gazdaságpolitikai, valamint a kormány szempontjából lényeges belpolitikai kérdésekre, legyen szó az Európai Unióval való vitákról, az államháztartás állapotáról, vagy éppen a kormányületek eredményeiről. E három szakpolitika kiemelése azonban nem a magyar miniszterelnök sajátos kommunikációs stratégiájának eredménye. A közpolitika-alkotással foglalkozó irodalom ugyanis már hosszú ideje érvel amellett, hogy a társadalom működését alapjaiban befolyásoló kérdések nagyrészt ezeken a területeken vannak jelen, így a beszédekben nehezen megkerülhetők (Jennings és szerzőtársai, 2011).

A közpolitikai tartalom másik szeletét az egyéb kiemelt ügyek adják, amelyek keretein belül a miniszterelnök nagyrészt a foglalkoztatáspolitikával és a családpolitikával foglalkozik, de gyakorta érinti a kis- és középvállalkozások helyzetét vagy beszél különböző fejlesztéspolitikai programokról is. A harmadik csoporthoz az ún. zászlóshajó ügyek tartoznak, amelyek kiemelkedése az előző két kategóriától eltérően már kifejezetten a Fidesz–KDNP által kiépített közpolitika-alkotás egy jellemző vonása (Pokorny, 2018). Itt azonban két kategória is látszik. Az első esetében a kormány napirendjéről érkező ügyekről van szó, amelyek csak gondos tervezést követően kerülnek a miniszterelnöki beszédekbe (Mortensen és szerzőtársai, 2011). Ez történt például a rezsi-csökkentés esetében is, amely a Fidesz energiapolitikai programját volt hivatott népszerűsíteni az emberek számára (Böcskei, 2015). A másik csoportban lévő ügyek esetében azonban egy kívülről érkező közpolitikai hatás nyomására emeli ki a hozzájuk kapcsolódó kérdéseket, így azok előtérbe kerülését elsősorban nem a kormányzati célkitűzések, hanem a külső hatás idézi elő (True és szerzőtársai, 2019). Ez történt például 2015-ben a bevándorláspolitikai eseteiben is, amikor azonban a miniszterelnök gyorsan reagált a nemzetközi menekülthullám felerősödésére és rövid időn belül emelte fel a kérdést a beszédek és a teljes kormányzati kommunikáció zászlóshajó ügyévé (Bíró-Nagy, 2018).

A bevándorláspolitikához hasonlóan a koronavírus is egy kívülről érkező közpolitikai hatásként értelmezhető (Jones–Baumgartner, 2005), amely a miniszterelnököt ismét reaktív szerepbe kényszerítette. Az emberek ugyanis el-

sősorban a koronavírusra fókuszáltak, munkahelyükkel és családjukkal kapcsolatos, valamint a mindennapokat érintő egyéb intézkedéseket nagyrészt e tengely mentén értelmezték. Összetett válságkommunikációs stratégiára volt szükség, amely egyrészt a korábbiakban tárgyalt endogenizálásra, tehát arra épült, hogy a kormányfő hogyan tudja a járványt a politikai ellenségekkel szembeni játszmák terepévé formálni (Illés–Körösényi–Gyulai, 2020), másfelől azonban a beszédek közpolitikai felépítését is érintette. A miniszterelnök így beszédeiben a számára fontos ügyeket a vírushelyzethez igazította, amelyek egyfelől új köntösbe öltözve maradhattak felszínen, de a kormány számára kellemetlen kérdéseket is segíthettek háttérbe szorítani.

A közpolitika oldaláról vizsgálva, a pandémia idején alkalmazott miniszterelnöki válságkommunikáció egy több lábbon álló stratégiára épülhet. Ez egyfelől a „Hol tartja a beszédet és milyen gyakran szólal fel?“, másrészt pedig a „Milyen közpolitikai ügyekről beszél?“ kérdéskört érinti. A „Hol?“ és a „Mikor?“ tekintetében a szakirodalom amellet érvel, hogy a beszédek helye és ideje kulcsfontosságú a kormányzati napirend-alkotás során, hiszen általuk a kormányfő a szakpolitikai területekre irányuló figyelem mértékét befolyásolhatja (Bevan és szerzőtársai, 2011). Egyfelől, minél több beszédet tart, annál több üggyel foglalkozhat, s annál több ideje is marad kifejtetni azokat. Másfelől, a beszéd helye is lényeges, hiszen a nem kormányközeli fórumokon kevéssé tudja befolyásolni, hogy milyen kérdések kerüljenek szóba és azokra mekkora figyelem irányuljon, így előfordulhat, hogy a miniszterelnök számára fontos ügyek háttérbe szorulnak, s helyüket a más politikai szereplők által tematizált kérdések veszik át (Bevan–John, 2016).

A magyar kormányfő az elmúlt évtizedben a „Hol?“ és a „Mikor?“ tekintetében meglehetősen következetes stratégiát követett. Orbán ugyanis meglehetősen ritkán szólal fel a nyilvánosság előtt, s ha mégis, azt általában kormányközeli fórumokon, például pártrendezvényeken vagy jobboldali sajtóorgánumok felületein teszi meg. Ez alól pedig általában csak a nemzetközi tárgyalások vagy a parlamenti vitanapok alkalmával tesz kivételt. Ez utóbbi során például a rendelkezésre álló idő korlátozottsága miatt ugyanis nincs hely és idő a kevéssé jelentős témák kibontására, de arra sem, hogy más szereplők által tematizált kérdésekre reagáljon, így például, hogy politikai konfliktusokat vállaljon fel (Boda–Sebők, 2018). Egy válsághelyzet idején, amilyen a pandémia is, azonban gyakoribb felszólalásokra lehet szükség. Amellet ugyanis, hogy a kormányzati hierarchia fejeként a miniszterelnök által közvetített üzenetek szimbolikus jelentőséggel bírhatnak az emberek számára (John és szerzőtársai, 2012), arról is biztosíthatják a közvéleményt, hogy az ország jó kezekben van és a vírus terjedése ellenére a kormány ura a kialakult helyzetnek.

A parlament tehát a kormányfői beszédek egy fontos helyszíne lehet, Orbán azonban általában mégsem itt, hanem a kormányközeli Kossuth rádió „Jó reg-

gelt, Magyarország!” című péntek reggeli műsorában szól az emberekhez, ahol a kormány számára fontos kérdésekről, a kiemelt célokról és az eredményekről számol be. A reggeli interjúk jelentősége pedig a koronavírus idején sem halványult. A miniszterelnök ugyanis ezekben a hónapokban rendszerint kitért az aktuális egészségügyi helyzetre, személyes tapasztalataira, valamint a járvány elleni védekezés sikereire is (Csizmadia, 2020). Az interjúk tehát a parlamenti felszólalásoknál nagyobb teret és több időt hagynak a miniszterelnöknek a közpolitikai kérdések kibontására – a kormányközeli fórumnak, valamint a műsoridőnek köszönhetően azonban itt is a saját maga számára felállított keretek között mozoghat (Jennings és szerzőtársai, 2011). E kereteket azonban a rendszeresség szoríthatja meg vagy lazíthatja fel. Az interjúk ugyanis általában hetente kerülnek adásba, kisebb-nagyobb szünetek mégis megszakítják folyamatoságukat.

A Covid-19 azonban feszesebb ütemtervet követelhet meg a kormányfőtől. Több beszédre lehet tehát szükség, amelyek az új zászlóshajó ügy kiemelésére, s különösképp a kormány eseményekkel kapcsolatos álláspontjának kiemelésére szolgálnak. Ennek egyik központi helyszínévé pedig a Kossuth rádió stúdiója vált (Illés–Körösényi–Gyulai, 2020; Szabó–Szabó, 2022). Mindezek alapján az alábbi feltevést vizsgáljuk:

*H1: A miniszterelnök parlamenti felszólalásait a Covid-19-hullámok kezdeti időszaka-
kaira időzítette, míg a Kossuth rádiónak az esetszámok megugrását követően adott
több interjút.*

A beszéd helye és ideje tehát keretet adhat a miniszterelnök által közvetített üzenetek számára. A szakpolitikák jelentőségét azonban a közpolitikai tartalom felépítése, tehát az ügyekre irányított figyelem értékelheti fel. Az elmúlt bő évtizedben pedig Orbán Viktor e tekintetben is következetesen igazodott korábbi stratégiájához. Egyfelől, a koronavírus megjelenését megelőző hónapokban (akkor, amikor a híradásokban már lehetett találkozni az első esetekről szóló beszámolókkal) a kormányfő még egyáltalán nem közelített a kérdés felé, beszédeit nagyrészt a bevándorláspolitikára vagy a Magyarország és az EU közötti vitás ügyek uralták (Bene és szerzőtársai, 2020). A járvány azonban 2020 márciusában szinte egyik napról a másikra hatolt be a legtöbb magyar háztartásba, megkerülése vagy háttérbe szorítása így már nem volt járható út Orbán számára. A miniszterelnök tehát a válsághelyzet súlyosbodásával párhuzamosan volt kénytelen egyre erősebben tematizálni a koronavírusról, mint közpolitikai ügyet, többek között a járványkezelési intézkedések bemutatása, a kormányzati sikerek aláhúzása, a magyar emberek védelme, valamint a vírus-helyzettel kapcsolatos konfliktusok rövid összefoglalása révén. Emellett pedig saját politikai céljait sem hagyhatta figyelmen kívül, így gyakorta tért ki a nemzetközi és a hazai ellenségek, s elsősorban az Európai Unió elleni harc

jelentőségére is (Illés–Körösényi–Gyulai, 2020). Mindez pedig a „Milyen szakpolitikai ügyekről beszél?” kérdést, tehát a beszédek közpolitikai felépítését érinti.

A korábban ismeretlen Covid–19 hullámszerű terjedése a kormányt egy kiszámíthatatlan ellenséggel állította szembe, amellyel a miniszterelnök egyfelől a háborús retorika (Bozóki, 2015; Bartha és szerzőtársai, 2020), másfelől pedig a koronavírushoz kapcsolódó ügyek eltérő hangsúlyozása révén vette fel a küzdelmet. Ez utóbbi például válságkommunikációjának kulcsfontosságú része maradt, hiszen a kormány és a kormányfő a koronavírus első éveiben sem veszítettek napirend-formáló erejükből. A közvélemény napirendjén például a leginkább ismert és fontos ügyek a vírushoz, valamint a különböző járványügyi intézkedésekhez, úgy, mint a kijárási korlátozáshoz vagy az egészségügyi bérrendezéshez kapcsolódtak (Szabó és szerkesztőtársai, 2021). Ahogy azonban korábban is hangsúlyoztuk, a válsághelyzet teremtette új közpolitikai környezetben a miniszterelnök mozgásteret jelentősen leszűkült, így a számára fontos kérdések felszínen tartása érdekében kulcsfontosságúvá vált, hogy hogyan osztja meg a közpolitikák közötti figyelmét – mely ügyekre helyez nagyobb hangsúlyt, valamint, hogy a saját maga számára fontos kérdéseket hogyan pozicionálja (Green-Pedersen és szerzőtársai, 2018).

Egyfelől feltételezhető, hogy az egészségügy beszédekben betöltött szerepe jelentősen megerősödött. Másfelől azonban, a járvány gazdasági és társadalmi hatásai miatt a miniszterelnök a koronavírussal összefüggő, például rendvédelmi vagy gazdaságpolitikai kérdésekről is gyakorta szót ejtett. Ez pedig egyben arra is utal, hogy Orbán Viktor számos közpolitikai ügy között osztotta meg figyelmét, amely a beszédek erős megosztottságát (Jennings és szerzőtársai, 2011) eredményezhette. S bár elsőre nem meglepő, hogy a kormányfő nem kizárólag a koronavírusról beszélt, a figyelem megosztottsága arra utal, hogy válságkommunikációjában a koronavírustól eltérő közpolitikai kérdések nem csak érintőlegesen merültek föl, ezekre az ügyekre a miniszterelnök rendszerint nagy hangsúlyt helyezett. A vírushelyzettel össze nem függő közpolitikai preferenciák azonban, bár önállóan is említésre kerülhettek, a fókuszot nem vonhatták el a koronavírusról, így például az aktuális megbetegedési számokról vagy a járványkezelésről. Emiatt feltételezhető, hogy a korábbi években tematizált szakpolitikák elsősorban az egészségpolitikára irányuló fókusz csökkenésének idején, vagy a járványhelyzettel összefüggésben kerülhettek előtérbe. Itt elsősorban a külpolitikára, azon belül is az Európai Unióval kapcsolatos ügyekre irányulhat a figyelem, amelyek az elmúlt évtizedben több szakpolitikai kérdéssel összefüggésben (bevándorláspolitikára, gazdaságpolitika és még a családpolitika esetében is), de önállóan is (például az EU működésével kapcsolatos kérdések mentén) hangsúlyosan jelentek meg a miniszterelnöki beszédekben (Wineroither–Metz, 2020; Antal, 2021) – egyfelől közpolitikai okokból, másfelől azonban a nemzetközi ellenségekkel való

harc kiemelésének korábbiakban tárgyalt jelentősége miatt (Illés–Körösenyi–Gyulai, 2020). A külpolitika, valamint azon belül az EU-val kapcsolatos kérdések kiemelkedése így a közpolitika-alkotáson túlmutató politikai célokat is szolgált.

Az Európai Unióval kapcsolatos ügyekre irányuló fókusz az oltási programok megjelenésével, azon belül a vakcinák kapcsán erősödhetett tovább. Itt a kormány egyfelől különböző plakát-, televíziós- és rádiós kampányok segítségével célozta az oltási hajlandóság erősítését (például „Az oltás működik, Magyarország működik!” szlogen révén), másfelől azonban Orbán meglehetősen gyakran fogalmazott meg kritikát a nyugatról érkező vakcinaszállítmányok beszerzésének nehézségeiről, vagy állt ki a keleti vakcinák hatékonysága mellett (Szabó és szerkesztőtársai, 2020). Mindezek alapján:

H2a: A miniszterelnök a pandémia idején nem kizárólag az egészségpolitikára fókuszált. Figyelmét több közpolitika között is megosztotta, ami a beszédek erős megosztottságát idézte elő.

H2b: Az egészségügyre irányuló figyelem csökkenése idején a külpolitikai kérdések kerültek előtérbe. Ez tehát az egészségügy mellett szintén kiemelt közpolitikai ügyként tűnik fel a beszédekben.

H3: A készleten lévő oltások, valamint a beoltottak számának növekedésével az oltással kapcsolatos kérdések is előtérbe kerültek, melynek keretein belül a miniszterelnök az Európai Unióval kapcsolatos ügyekre is figyelmet fordított.

ADATOK ÉS MÓDSZERTAN

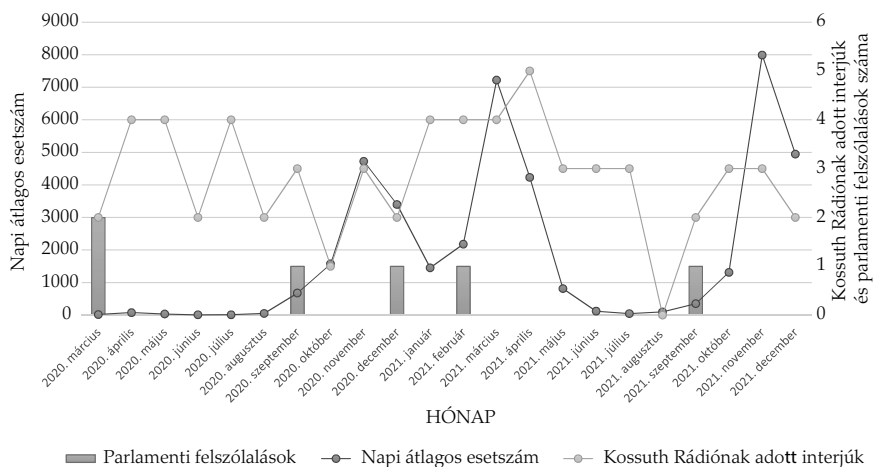
Vizsgáltunk során két adatbázissal dolgoztunk. A beszédeket a kormányfő parlamenti felszólalásai, valamint a Kossuth rádió „Jó reggelt, Magyarország!” című műsorában adott interjúk mentén figyeltük meg a 2020. március és 2021. december közötti időszakban. Az adatokat a Hungarian Comparative Agendas Project által felépített, „Miniszterelnöki beszédek” című adatbázis mentén vizsgáltuk.¹ A beszédeket mondatokra és kvázi mondatokra (különálló, de önálló tartalommal bíró mondatrészek) bontottuk, majd a nemzetközi CAP-kutatóhálózat kódkönyve alapján² közpolitikai területek alá osztottuk be (kódoltuk). A szakpolitikai tartalommal nem bíró mondatrészeket (például „Jó napot kívánok!”) külön kategóriába soroltuk, szerepüket azonban nem vizsgáltuk. A parlamenti felszólalások³ esetében így az adatbázisban 1264, míg az interjúkra vonatkozóan 9646 kódolt mondat szerepel. A koronavírussal kapcsolatos járványügyi adatokat az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ (ECDC)⁴ által közzétett hivatalos statisztikák mentén figyeltük meg.

Az adatokat három lépéses módszertan segítségével elemeztük. Első lépésben leíró statisztikákat készítettünk a felszólalások és az interjúk gyakoriságáról, havi bontásban. Ezt követően, továbbra is a leíró statisztikák területén maradván, azok tartalmáról végeztünk megfigyeléseket, a szövegek megosztottsága,⁵ valamint a miniszterelnök által említett közpolitikai ügyek százalékos arányai szerint, szintén havi bontásban. Végül az egészségpolitika kódja alá tartozó mondatokra és mondatrészekre, azon belül is az oltás kérdésére fókuszáltunk. Egy általunk felépített közpolitikai szótár⁶ segítségével figyeltük meg az oltással kapcsolatos ügyekre irányuló figyelem mértékét, amelyet az ECDC által publikált oltási statisztikák változásaival is összevetettünk.

EREDMÉNYEK

Első hipotézisünk szerint (H1) Orbán Viktor a parlamenti felszólalásait a hullámok kezdeti időszakaira időzítette, míg a Kossuth rádióknak az esetszámok megugrását követően adott több interjút (2. ábra).

2. ábra. Miniszterelnöki parlamenti felszólalások, valamint a Kossuth rádióknak adott kormányfői interjúk száma 2020 márciusa és 2021 decembere között

Forrás: A szerzők saját készítésű ábrája a Comparative Agendas Project „Miniszterelnöki beszédek” című adatbázisa és az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ által közzétett hivatalos statisztikák alapján.

Eredményeink alapján a miniszterelnök a koronavírus megjelenését követően, majd a járványügyi hullámok felfutásának idején is következetes kommunikációs stratégiát követett. A parlamenti felszólalások esetében például

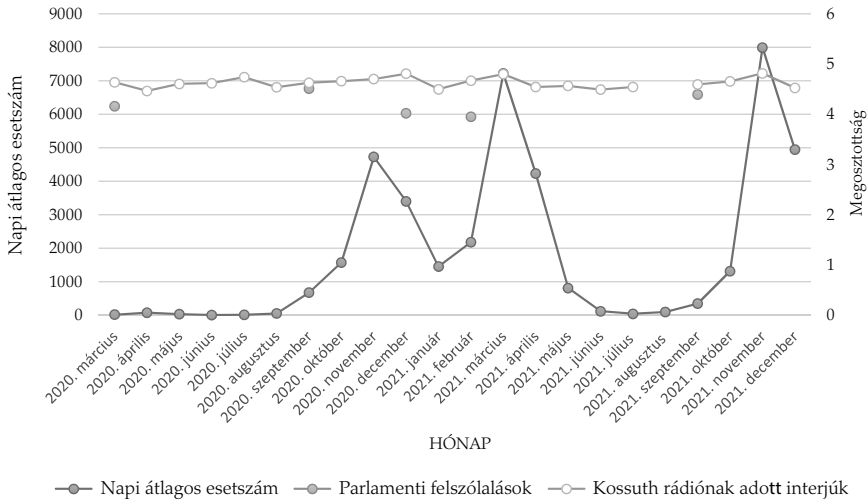
beszédeit az esetszámok növekedésének kezdeti időszakaira időzítette, ezen logika a vizsgált időszakban végig meghatározó maradt. Így például 2020 márciusában, az első regisztrált fertőzöttek bejelentésekor két alkalommal kért szót az Országgyűlésben. Egy nagyobb szünetet követően, 2020 szeptemberében ismét köszöntötte a Tisztelt Házat, az őszi ülészakban azonban több parlamenti felszólalást nem tartott. A csendet a megbetegedési számok ismételt növekedésének idején, 2020 decemberében, majd 2021 februárjában is megtörte, ebben az évben a miniszterelnök azonban már csak egyetlen alkalommal, szeptemberben szólalt fel az üléssteremben.

A Kossuth rádióban adott interjúk esetében a járványügyi hullámok csúcán látszik növekedés. Így például, 2020 márciusában és áprilisában is (ekkor már 76 regisztrált fertőzöttről számoltak be) 4-4 interjút adott a rádiónak, a fertőzés tendenciáját a nyári hónapok szakították meg (júniusban 9, júliusban pedig 11 esetet regisztráltak). A második hullám felfutásakor a miniszterelnöki interjúk számában újbóli emelkedés látszik, októberben és novemberben is 3-3 alkalommal köszöntötte a hallgatókat.⁷ A 2021. év elején Orbán Viktor ismét sűrűbben szólalt meg. Itt a csúcspont áprilisra tehető, ebben a hónapban ugyanis a kormányfő minden pénteken ellátogatott a Kossuth rádió stúdiójába, így öt alkalommal is beszámolt az aktuális eredményekről. A járvány újbóli enyhülése azonban a miniszterelnöki beszédek számát is lecsökkentette, a heti látogatásokat a tavaszi és a nyári hónapokban is több szünet szakította meg. Végül, az esetszámok őszi-téli időszakban megfigyelhető emelkedése majd csökkenése ismételen meglátszott a beszédek havi számában. Míg ugyanis a miniszterelnök októberben és novemberben is 3-3 interjút adott, decemberben számuk kettőre csökkent.

Eredményeink két dologra utalnak. Egyfelől, a kormányfő következetesen igazította beszédeit az aktuális járványügyi helyzethez, ez a vizsgált időszakban végig megfigyelhető. Másfelől, a beszédek eltérő funkciója is kirajzolódik. A miniszterelnök ugyanis a parlamenti képviselőkhez elősorban a Covid-19-hullámok felemelkedésének kezdeti időszakában szólt, a járványügyről szóló tájékoztatást pedig az idénynyitó és záró beszédekkel is rendszerint összekötötte. Ezek a beszédek ugyanis általában az őszi és a tavaszi ülészak első vagy utolsó napjaira estek, így az aktuális kérdések kibontására, valamint a vitákra szánható idő jelentősen lerövidült – ezt ugyanis más fontos kérdésekkel is meg kellett osztani. S bár az eredmények alapján a beszédek gyakorta a nyári szünetek szakították meg, a vizsgált időszak őszi és téli hónapjaiban tapasztalt változásai arra utalnak, hogy a kommunikáció intenzitására az aktuális Covid-19-helyzet is érdemi hatást gyakorolt. A választókhöz ugyanis a miniszterelnök a járványügyi hullámok csúcán szólt sűrűbben, amely arra utal, hogy azok a kormányzati intézkedések hatékonyságát, valamint a kormány számára fontos ügyeket voltak hivatottak alátámasztani.

Feltételezzük azonban, hogy a miniszterelnöki válságkommunikációs stratégia nem kizárólag a beszédek gyakoriságán, de a közpolitikai tartalom felépítésén is nyugodott. H2a hipotézisünk szerint ugyanis a kormányfő a pandémia idején nem kizárólag az egészségpolitikára fókuszált. Figyelmét több közpolitika között is megosztotta, mely a beszédek erős megosztottságát idézte elő (3-4. ábra).

3. ábra. A miniszterelnöki parlamenti felszólalások, valamint a Kossuth rádióknak adott kormányfői interjúk megosztottsága 2020. március és 2021. december között

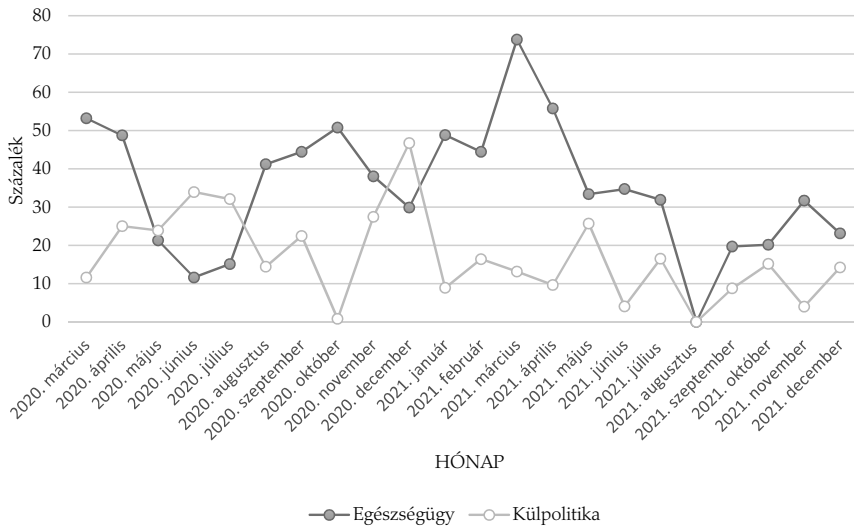

Forrás: A szerzők saját készítésű ábrája a Comparative Agendas Project „Miniszterelnöki beszédek” című adatbázisa és az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ által közzétett hivatalos statisztikák alapján.

A megosztottság tekintetében eredményeink a vizsgált időszak egészében magas értéket mutattak, mely a parlamenti felszólalások (megosztottság 4 és 4,5 pont között), valamint a Kossuth rádióknak adott interjúk (megosztottság 5 pont közeli) esetében is megfigyelhető. Ez utóbbi értékeiben azonban a járvány megjelenésének hónapjában, 2020 márciusban (megosztottság 4,63 pont), valamint a járványügyi hullámok csúcsán, így 2020 őszén (megosztottság 4,8 és 4,9 pont között), 2021 márciusában (megosztottság 7,79 pont) és novemberében is kismértékű növekedés látszik. Ezekben az időszakokban tehát a miniszterelnök még több közpolitikai ügy között osztotta meg a figyelmét, amely nagyrészt a gazdasági nehézségek, valamint a különböző rendvédelemhez kapcsolódó járványügyi intézkedések (például kijárási korlátozás) tárgyalása miatt következhetett be.

A megosztottság esetében kapott eredményeinket azonban a szakpolitikákra irányuló figyelem változásainak megfigyelésével is szükséges kiegészíteni. A magas megosztottság ugyanis arra utal, hogy a pandémia idején a miniszterelnök nem kizárólag az egészségügyre fókuszált, beszédeiben más közpolitikák is hangsúlyosan jelentek meg. E feltevést a külpolitika esetében vizsgáljuk. H2b hipotézisünk szerint ugyanis az egészségügyre irányuló figyelem csökkenése idején a külpolitikai kérdések kerültek előtérbe. Ez tehát az egészségügy mellett szintén kiemelt *közpolitikai ügyként tűnik fel* (4. ábra).

4. ábra. Az egészségügyre és a külpolitikára irányuló figyelem százalékos aránya a Kossuth rádióknak adott kormányfői interjúkban 2020 márciusa és 2021 decembere között

Forrás: A szerzők saját készítésű ábrája a Comparative Agendas Project „Miniszterelnöki beszédek” című adatbázisa alapján.

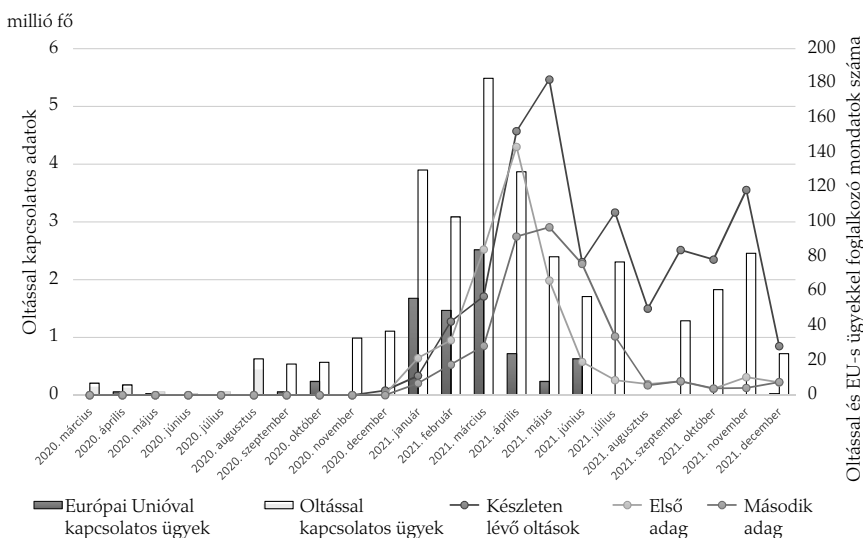
Jegyzet: Az összevetést a beszédek kevés száma miatt a parlamenti felszólalások esetében nem végeztük el.

A 4. ábra alapján a külpolitika a vizsgált időszak egészében ellentétes irányú elmozdulásokat mutatott, mint amely az egészségpolitika esetében megfigyelhető. Így például, a járvány kitörésének idején a külpolitikára irányuló figyelem meglehetősen alacsony szinten, 11,59 százalékon állt. Ez a nyári időszakban, az egészségpolitika súlyának csökkenésével egyidőben megfordulni látszik (32–33% közötti arány), majd augusztusban 14,41 százalékra esett vissza. Az őszi hónapokban az értéke továbbra is alacsony – októberben például a miniszterelnök e kérdést egyáltalán nem érintette az interjúk során. Decemberben, az egészségpolitikára irányuló figyelem visszaesésével párhuzamosan mégis ismét előtérbe

került, a beszédek 46,71 százalékában foglalkozott ennek kérdéseivel. A harmadik hullám idején Orbán Viktor azonban újból jelentősen visszaszorította a külpolitikára irányított figyelem mértékét, a tavaszi hónapokban így aránya 20% alá zuhant. S bár az egészségpolitikára irányuló fókusz csökkenésével újabb növekedést tapasztaltunk, az év második felében szerepe meglehetősen hullámzó volt – amely azonban továbbra is az egészségpolitika esetében tapasztalt változásokhoz igazodott. Így például, az év novemberében, mikor az egészségpolitikára irányuló figyelem 30% fölé ugrott, a külpolitika súlya 10% alá csökkent.

Előzetes várakozásaink szerint a külpolitikára irányuló figyelem leginkább az Európai Unióhoz kapcsolódó ügyek révén vált hangsúlyossá. E feltevésünket az oltási program esetében közelebből is megvizsgáltuk. Utolsó hipotézisünk (H3) szerint ugyanis a *készleten lévő oltások, valamint a beoltottak számának növekedésével az oltással kapcsolatos kérdések* is előtérbe kerültek, amelynek keretein belül a miniszterelnök az Európai Unióval kapcsolatos ügyekre is figyelmet fordított (5. ábra).

5. ábra. Oltással kapcsolatos kérdések a Kossuth rádiónak adott kormányfői interjúkban, 2020 márciusa és 2021 decembere között

Forrás: A szerzők saját készítésű ábrája a Comparative Agendas Project „Miniszterelnöki beszédek” című adatbázisa és az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ által közzétett hivatalos statisztikák alapján

Jegyzet: A könnyebb átláthatóság érdekében az ábra a vizsgált kérdésekkel foglalkozó mondatok számát mutatja. A parlamenti felszólalások alacsony száma miatt ezeket a beszédeket a vizsgálat nem érinti.

Eredményeink alapján az oltási program megjelenését követően, így az első, majd a második adag oltást felvettek számának, valamint a készleten lévő vakcinák mennyiségének növekedésével egyidőben az oltással kapcsolatos kérdések jelentős figyelemre tettek szert a miniszterelnöki beszédekben. Ez az eredmény pedig az Európai Uniót érintő, de az oltással kapcsolatos egyéb kérdések esetében is igaznak bizonyul. Így például, a 2021 január és március közötti időszakban, mikor a beoltottak száma, valamint a készleten lévő vakcinák mennyisége is gyors ütemű növekedést mutatott, az oltás kérdésköre, valamint azon belül az Európai Unióval kapcsolatos ügyek is előtérbe kerültek. Ez előbbit például a miniszterelnök januárban 130 mondatban is megemlítette, amely előbb 103-ra csökkent, majd a vizsgált időszak csúcspontját elérve 183-ra nőtt. Az Európai Uniót érintő kérdések hasonló változásokat mutatnak. Januárban például a miniszterelnök a 130 oltásról szóló mondatában 56 alkalommal (aránya 43%) foglalkozott az EU-val is. Ez a szám februárban 49-re (aránya 47,57%), majd 83-ra (aránya 45,35%) változott, amely egyben azt is jelenti, hogy ezekben a hónapokban az oltással kapcsolatos miniszterelnöki megszólalások közel fele az Európai Uniót is érintette.

A következő hónapokban a beoltottak száma, a készleten lévő oltások mennyisége, valamint az oltásra irányuló figyelem is hasonló elmozdulásokat mutatott. 2021 márciusa és decembere között ugyanis egy hullámzó tendencia figyelhető meg, amely során a beoltottak számának emelkedésével, valamint a készleten lévő vakcinák mennyiségi növekedésével együtt az oltásra irányuló fókusz is erősödött, míg csökkenésük idején a figyelem is gyengült. Ezzel párhuzamosan azonban az Európai Unióval foglalkozó mondatok száma fokozatos csökkenést mutat, ennek eredményeként ügye az év második felében teljesen háttérbe szorult. Feltételezhető azonban, hogy Európai Uniót érintő ügyek nem tűntek el teljesen a beszédekből, azokat azonban a miniszterelnök nagy valószínűséggel más közpolitikákhoz társította.

Eredményeink tehát arra utalnak, hogy a koronavírus megjelenése előtt tematizált, a külpolitikát érintő témákra irányuló figyelem mértéke annak függvénye, hogy azokat a miniszterelnök összeköti-e az aktuális járványügyi kérdésekkel, vagy sem.

ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányunkban a közpolitika oldaláról vizsgáltuk a miniszterelnöki beszédek a pandémia első két évében. Jones és Baumgartner (2005) nyomán ugyanis feltételeztük, hogy a koronavírus egy kívülről érkező közpolitikai hatásként a beszédek funkcióját is átalakította. Azok ugyanis már nem elsődlegesen a kormány napirendjéről érkező közpolitikai prioritások kihangsúlyozására szolgáltak, sokkal inkább a Covid-19-re adott kormányzati válaszok ismertetését célozták. Az e mentén kidolgozott, több lábbon álló miniszterelnöki válságkom-

munikáció azonban az elméleti keret tanúsága szerint a kormányfő elmúlt évtizedben felépített közpolitikai-kommunikációs stratégiájába is beilleszthető.

A három oldalról végzett kutatásunk eredményei egy irányba mutatnak. A vizsgált beszédek ideje (H1), megosztottsága (H2a), valamint a szakpolitikákra irányuló figyelem változásai (H2b és H3) egyaránt arra utalnak, hogy a miniszterelnök kommunikációját az aktuális járványhelyzethez igazította. Így például, a parlamentben a járványügyi hullámok kezdetén kért szót, míg a Kossuth rádióban azok csúcán köszöntötte a hallgatókat. Az esetszámok emelkedésével azonban az egészségpolitikára irányuló fókusz is megerősödött, amelynek gyengülése a külpolitikai ügyeknek ágyazott meg. Önálló megjelenése mellett azonban az is látszik, hogy az EU-val kapcsolatos kérdések nagyrészt a koronavírussal összefüggésben hangzottak el a beszédekben. Ezt a közpolitikai szótár segítségével végzett számításaink is megerősítették, az ol-tással összefüggő, de az Európai Uniót is érintő ügyek a beoltottak számának és a készleten lévők vakcinák mennyiségének növekedésével tettek szert jelentős figyelemre. Csökkenésük azonban a külpolitikára irányuló fókuszot is legyengítette, ami arra utal, hogy az ügy beszédekben betöltött súlyára az aktuális járványügyi helyzet is kihatott.

Eredményeink arra hívják fel a figyelmet, hogy a miniszterelnök a pandémia idején sem hagyhatta figyelmen kívül saját politikai céljait – dominálni a magyar közpolitika-alkotást és a számára fontos kérdéseket előtérbe helyezni. A koronavírus jelentette új közpolitikai környezetben azonban reaktív szerepbe kényszerült, így a korábbiaktól eltérően már nem a kormány napirendjéről érkező témák hangsúlyozása, hanem egy válsághelyzethez igazodó stratégia segítségével építette ki válságkommunikációjának közpolitikai tartalmát.

JEGYZETEK

- ¹ Az adatbázis elérhető a magyar CAP-kutatócsoport honlapján: <https://cap.tk.hu/adatbazisok>
- ² A felhasznált adatbázisok részletes leírását lásd: Boda és Sebők (2018): A magyar közpolitikai napirend: Elméleti alapok, empirikus eredmények. 304 p. Budapest: MTA TK Politikatudományi Intézet
- ³ A CAP nemzetközi kutatóhálózat által használt kódkönyv („*Master Codebook*”) elérhető a kutatócsoport nemzetközi honlapján: <https://www.comparativeagendas.net/pages/master-codebook>
- ⁴ A parlamenti felszólalások esetében az adatbázis kizárólag a miniszterelnök által kezdeményezett beszédeket (úgy, mint a napirendi felszólalások, felszólalások) tartalmazza. Az ellenzéki pártok által feltett kérdésekre adott válaszokat a vizsgálatunk nem érinti. Ezek ugyanis a kérdést megfogalmazó szereplő szándékai mentén épülnek fel, így a miniszterelnök szakpolitikai preferenciáiról érdemi információkat nem tartalmaznak. A Kossuth rádió kormánykezeli fórumként működik, mely alapján feltételezhető, hogy az interjúk során feltett kérdések a miniszterelnök számára fontos szakpolitikai témákhoz illeszkednek.

- ⁵ Az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ által közölt adatok az alábbi linken érhetők el: <https://www.ecdc.europa.eu/en> A beszédek megosztottságát a Shannon H Diverzitás Index (H) segítségével vizsgáltuk. $H = (-1) \sum p(x_i) \ln(p(x_i))$, ahol a megosztottság (diverzitás) értéke (H) a valószínűségben szereplő valamennyi téma negatív összegét ($p(x_i)$) becsüli meg. A képletben szereplő x az egyes elemzési egységeket jelenti (itt a beszédben szereplő mondatokat), ami az adott i témára esik, melyet a valószínűség természetes logaritmusával szoroz meg (Jennings és szerzőtársai, 2011). A megosztottság legkisebb felvehető értéke 0, mely esetében a beszéd egyetlen témára fókuszál, más kérdések nem kerülnek szóba.
- ⁶ A közpolitikai szótár az oltással kapcsolatos kulcsszavakat (például „olt” vagy „vakcina”) tartalmaz. A szótáron alapuló kulcsszavas keresést a CAP kódkönyve szerint az egészségpolitika kódja alá sorolt mondatok és kvázi-mondatok esetében végeztük el. A kódolást kettős vak kódolás szerint hajtottuk végre, mely eredményeit egy harmadik kódoló vetette össze, majd döntött a végleges kódokról. A két kódoló által kiosztott kódok 74 százalékos egyezést mutattak (megbízhatóság). A kódolt szövegrészeket egy közpolitikai szótár segítségével az oltással kapcsolatos témákra szűkítettük le, majd ketté választottuk aszerint, hogy tartalmaznak-e az Európai Unióval összefüggő kifejezéseket (például „EU”, „Unió”), vagy sem. A kulcsszavas keresést követően az adatokat manuálisan is ellenőriztük (a szótáralapú vizsgálatokról lásd még Sebők, 2018)
- ⁷ 2020. október 23-a pénteki napra esett, így aznap a miniszterelnöki interjú is elmaradt.

IRODALOM

- Antal, A. (2021): The Orbán Administration's Class Politics and the Spread of COVID-19. *Berlin Journal of Critical Theory*, Vol. 5, No. 1, 131–149.
- Barlai R.–Kővágó Gy. (1996): Válság-(katasztrófa)kommunikáció. Budapest, *Petit Real Könyvkiadó*, 152.
- Bartha A.–Kopasz M.–Takács J. (2020): A populisták jobban csinálják? – A koronavírus-járvány közpolitikai tanulságai: járványkezelés az európai liberális és populista demokráciákban. In: Körösenyi A.–Szabó A.–Böcskei B. (szerk.): *Vírusba oltott politika. Világjárvány és politikatudomány*. Budapest, TK Politikatudományi Intézet–Napvilág Kiadó, 89–108.
- Baumgartner, F. R.–Breunig, C.–Grossman, E. (2019): *Comparative policy agendas: Theory, tools, data*. Oxford University Press, 424.
- Bene M.–Farkas X.–Merkovity N. (2020): Válságcsörték – A koronavírus-válság kormányzati, ellenzéki és médiakommunikációja. In: Körösenyi A.–Szabó A.–Böcskei B. (szerk.): *Vírusba oltott politika. Világjárvány és politikatudomány*. Budapest, TK Politikatudományi Intézet–Napvilág Kiadó, 151–166.
- Bevan, S.–John, P.–Jennings, W. (2011): Keeping Party Programmes on Track: the Transmission of the Policy Agendas of Executive Speeches to Legislative Outputs in the United Kingdom. *European Political Science Review*, Vol. 3, Issue 3, 395–417. <https://doi.org/10.1017/S1755773910000433>

- Bevan, S.–John, P. (2016): Policy representation by party leaders and followers: What drives UK Prime Minister’s Questions? *Government and Opposition*, 51(1), 59–83. <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2011.00435.x>
- Bíró-Nagy A. (2018): Politikai lottóötös: a migráció jelentősége a magyar politikában, 2014–2018. In: Böcskei B. és Szabó A. (szerk.): *Várakozások és valóságok. Parlamenti választás 2018*. Budapest, MTA TK PTI–Napvilág Kiadó, 269–291. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1853905>
- Bíró-Nagy A.–Szászi Á. (2021): *Lélekben a járványon túl: A magyar társadalom a koronavírus-járvány negyedik hullámában*. Budapest, Friedrich-Ebert-Stiftung, 88.
- Boda Zs.–Sebők M. (szerk.) (2018): *A magyar közpolitikai napirend – Elméleti alapok, empirikus eredmények*. Budapest, MTA TK PTI., 304.
- Bozóki A. (2015): Broken democracy, predatory state, and nationalist populism. In: Krasztev P.–Til Jon V.: *The Hungarian patient: Social opposition to an illiberal democracy*. New York–Hungary, CEU Press, 3–36.
- Böcskei B. (2015): Rezsicsökkentés: a közpolitikai változás, mint politikai innováció. *Politikatudományi Szenle*, XXIV. évf., (4) 94–114.
- Christensen, T.–Lægreid, P. (2020): Balancing governance capacity and legitimacy: how the Norwegian government handled the COVID–19 crisis as a high performer. *Public Administration Review*, 80 (5): 774–779. <https://doi.org/10.1111/puar.13241>
- Coombs, T. W.–Holladay, S. J. (2011): An Exploration of the Effects of Victim Visuals on Perceptions and Reactions to Crisis Events, *Public Relations Review*, 37 (2): 115–120. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2011.01.006>
- Csizmadia E. (2020): Politikai vezetés a koronavírus okozta válsághelyzetben. Orbán Viktor nyilvános szereplései március eleje és május vége között. *Szellem és tudomány: a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézetének folyóirata*, 11. évf., 2. sz., 223–248.
- Green-Pedersen, C.–Mortensen, P. B.–So, F. (2018): The agenda-setting power of the prime minister party in coalition governments. *Political Research Quarterly*, 2018, 71.4: 743–756. <https://doi.org/10.1177/1065912918761007>
- Illés G.–Körösenyi A.–Gyulai A. (2020): Gátépitéstől az ultipartiig – A természet elleni játszma endogenizálása az Orbán-rezsimben. In: Körösenyi A.–Szabó A.–Böcskei B. (szerk.): *Vírusba oltott politika. Világjárvány és politikatudomány*. Budapest, TK Politikatudományi Intézet–Napvilág Kiadó, 17–30.
- Jennings, W. et al. (2011): Effects of the Core Functions of Government on the Diversity of Executive Agendas. *Comparative Political Studies*, 44 (8), 1001–1030. <https://doi.org/10.1177/0010414011405165>
- John, P.–Bevan, S. (2012): What are policy punctuations? Large changes in the legislative agenda of the UK Government, 1911–2008. *Policy Studies Journal*, 40.1: 89–108. <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2011.00435.x>
- Jones, B. D.–Baumgartner, F. R. (2005): *The politics of attention: How government prioritizes problems*. Chicago, University of Chicago Press, 317.
- Metz R. (2017): Határok nélkül?: Orbán Viktor és a migrációs válság. In: Körösenyi András (szerk.): *Viharban kormányozni: Politikai vezetők válsághelyzetekben*. Budapest, MTA TK PTI, 240–264.

- Mortensen, P. B. et al. (2011): Comparing Government Agendas: Executive Speeches in the Netherlands, United Kingdom, and Denmark. *Comparative Political Studies*, 44 (8): 973–1000. <https://doi.org/10.1177/0010414011405162>
- Pokorny Zs. (2018): Miniszterelnöki beszédek. In: Boda Zsolt–Sebők Miklós (szerk.): *A magyar közpolitikai napirend – Elméleti alapok, empirikus eredmények*. Budapest, MTA TK PTL., 112–122.
- Pokorny Zs.–Sághy E. (2021): The Policy Agendas of Liberal and Illiberal Democracy (1990–2018). In: Sebők Miklós és Boda Zsolt (szerk.): *Policy Agendas in Autocracy, and Hybrid Regimes*. 207–244. https://doi.org/10.1007/978-3-030-73223-3_8
- Posgay I.–Regős G.–Horváth D.–Molnár D. (2020): A koronavírus-járvány gazdasági hatásairól. *Polgári Szemle*, 16. évf. 4–6. sz. <https://doi.org/10.24307/psz.2020.1004>
- Sebők M.: A magyar Comparative Agendas Project módszertana. In: Boda Zs.–Sebők M. (szerk.): *A magyar közpolitikai napirend – Elméleti alapok, empirikus eredmények*. Budapest, MTA TK PTL., 23–30.
- Sebők M.–Boda Zs. (szerk.) (2021): *Policy Agendas in Autocracy, and Hybrid Regimes*. Cham, Springer International Publishing, 313.
- Sellnow, T.–Seeger, M. (2021): *Theorizing crisis communication*. New Jersey, Hoboken, John Wiley and Sons, 354.
- Szabó A.–Oross D.–Papházi V.–Pokorny Zs.–Sebestyén A. (2021): *A magyar társadalom politikai értékei, identitásmentézetek. A magyar társadalom politikai percepciója, értékrendszere, politikai részvétele*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, 119.
- Szabó L. P. (2020): Háború járvány idején – Hogyan beszél Orbán Viktor a koronavírusról? In: Körösiényi, A.–Szabó, A.–Böcskei, B. (szerk.): *Vírusba oltott politika: Világjárvány és politikatudomány*, Budapest, Napvilág Kiadó 123–133.
- Szabó L. P.–Szabó G. (2022): Attack of the critics: Metaphorical delegitimation in Viktor Orbán's discourse during the COVID-19 pandemic. *Journal of Language and Politics*, Volume 21, Issue 2, 255–276. <https://doi.org/10.1075/jlp.21068.sza>
- True, J. L.–Jones, B. D.–Baumgartner, F. R. (2019): Punctuated-equilibrium theory: explaining stability and change in public policymaking. In: Sabatier, Paul: *Theories of the Policy Process*. New York, Routledge. 155–187. <https://doi.org/10.4324/9780367274689>
- Uzzoli A.–Kovács S. Zs.–Páger B.–Szabó T. (2021): A hazai Covid-19-járványhullámok területi különbségei. *Területi Statisztika*, 61 (3), 291–319.
- Wineroither, D. M.–Metz R. (2020): Ki őrzi az őrzőket, ha jön a járvány? – A válságkezelés korlátai és csapdái demokratikus keretek között. In: Körösiényi A.–Szabó A.–Böcskei B. (szerk.): *Vírusba oltott politika. Világjárvány és politikatudomány*. Budapest, TK PTL, Napvilág Kiadó. 1–9.